Religion and Health

ORIGINAL ARTICLE

2023, Vol: 11, No: 1, Pages: 44-54.

Effectiveness of Teaching General Courses on Theoretical Foundations of Islam on Religious Identity and Academic Resilience of Sports Science Students at Ilam University

Shamseddin Rezaei[1*], Nabi Shamsaei[2], Jalil Moradi[3]

1- Associate Professor of Sport Management, Department of Sports Science, Ilam University, Ilam, Iran
2- Associate Professor of Exercise Physiology, Department of Sports Science, Ilam University, Ilam, Iran
3- Associate Professor of Motor Behavior, Department of Motor Behavior and Sport Psychology, Arak University, Arak, Iran

***Corresponding Author:**
Shamseddin Rezaei
Department of Sports Science, Ilam University, Ilam, Iran

Email: sh.rezaei@Ilam.ac.ir

Received: 07 Feb 2023
Revised: 17 Jul 2023
Accepted: 24 Jul 2023

Abstract

Background and Purpose: Promoting the theoretical foundations of Islam has a role in determining the individual and social behavior of students. Therefore, this study aimed to investigate the effect of teaching general courses on the theoretical foundations of Islam on the religious identity and academic resilience of Sports Science students at Ilam University.

Materials and Methods: The method of this study was a quasi-experimental type of pretest-posttest design with a control group. The statistical population was all undergraduate students in the field of Sports Science at Ilam University, of whom 30 people were selected as the study sample and divided into two experimental (15 people) and control (15 people) groups using the available (non-probability) sampling method. Library and field methods were used to collect data. The library method was used to collect the background and theoretical foundations of the study, and two standard questionnaires, including Khoshavi's Religious Identity (2012) and the Academic Resilience of Samuels and Woo, were used to collect data. Their validity and reliability were also confirmed. For data analysis, univariate and multivariate analyses of covariance statistical tests were used with SPSS software (version 24).

Results: The results showed that there is a significant difference between the two experimental and control groups (at a 95% confidence level) after teaching general courses on the theoretical foundations of Islam regarding the variable of religious identity (sig=0.042, P≤0.05). However, no significant difference was observed in the academic resilience variable (sig=0.095, P>0.05). Therefore, teaching general courses on the theoretical foundations of Islam has a direct and significant effect on the religious identity of Sports Science students, but it does not have a significant effect on their academic resilience.

Conclusion: The results of the study showed that teaching general courses on the theoretical foundations of Islam has an effect on religious identity. Therefore, teaching these courses can improve students' religious identity. Moreover, the cultural managers of universities can use this method of intervention in order to promote the religious identity of students.

Keywords: Physical education, Religion, Resilience, Students, Teaching

▶ **Citation:** Rezaei Sh, Shamsaei N, Moradi J. Effectiveness of Teaching General Courses on Theoretical Foundations of Islam on Religious Identity and Academic Resilience of Sports Science Students at Ilam University. Religion and Health, Spring & Summer 2023; 11(1): 44-54 (Persian).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

دین و سلامت
مقاله پژوهشی اصیل
دوره ۱۱، شماره ۱، سال ۱۴۰۲ صفحه: ۵۴-۴۴.

اثربخشی آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی و تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان علوم ورزشی دانشگاه ایلام

شمس‌الدین رضایی[1*]، نبی شمسایی[2]، جلیل مرادی[3]

۱- دانشیار مدیریت ورزشی، گروه علوم ورزشی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران
۲- دانشیار فیزیولوژی ورزشی، گروه علوم ورزشی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران
۳- دانشیار رفتار حرکتی، گروه رفتار حرکتی و روانشناسی ورزشی، دانشگاه اراک، اراک، ایران

* **مؤلف مسئول:**
شمس الدین رضایی
گروه علوم ورزشی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، شهر ایلام، ایران

Email: sh.rezaei@Ilam.ac.ir

دریافت: ۱۸ بهمن ۱۴۰۱
اصلاحات: ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۲
پذیرش: ۰۲ مرداد ۱۴۰۲

چکیده

سابقه و هدف: ترویج مبانی نظری اسلام نقش بسیار ویژه‌ای در تعیین رفتارهای فردی و اجتماعی دانشجویان دارد. بنابراین هدف از انجام این پژوهش، بررسی تأثیر آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی و تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان علوم ورزشی دانشگاه ایلام است.

مواد و روش‌ها: روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی از نوع طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری پژوهش شامل تمام دانشجویان مقطع کارشناسی رشته‌ی علوم ورزشی دانشگاه ایلام است که از این تعداد، ۳۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس (غیراحتمالی) در دو گروه آزمایش و کنترل به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده گردید؛ بدین ترتیب که به‌منظور جمع‌آوری پیشینه و مبانی نظری پژوهش از روش کتابخانه‌ای و برای گردآوری داده‌ها از دو پرسش‌نامه استاندارد هویت دینی خوشاوی (۱۳۹۰) و تاب‌آوری تحصیلی ساموئلز و وو (۲۰۰۹) استفاده شد که روایی و پایایی آن‌ها نیز مورد تأیید قرار گرفت. به‌منظور تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آزمون آماری تحلیل کوواریانس تک متغیره و چند متغیره به کمک نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان می‌دهد بین دو گروه آزمایش و کنترل (در سطح اطمینان ۹۵ درصد) پس از آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام در متغیر هویت دینی تفاوت معناداری وجود دارد (sig=۰/۰۴۲ ، P≤۰/۰۵)، اما در متغیر تاب‌آوری تحصیلی تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود (sig=۰/۰۹۵، P> ۰/۰۵). بنابراین آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی دانشجویان تربیت‌بدنی و علوم ورزشی گروه آزمایش تأثیر مستقیم و معناداری دارد، اما بر تاب‌آوری تحصیلی آن‌ها تأثیر معناداری ندارد.

استنتاج: نتایج پژوهش نشان داد که آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی تأثیر دارد؛ بنابراین آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام می‌تواند باعث بهبود هویت دینی دانشجویان شود. ازاین‌رو مدیران فرهنگی دانشگاه‌ها می‌توانند از این روش مداخله به‌منظور بالابردن هویت دینی دانشجویان استفاده نمایند.

واژه‌های کلیدی: آموزش، دین، تاب‌آوری، تربیت‌بدنی، دانشجویان

◄ **استناد:** رضایی، شمس الدین؛ شمسایی، نبی؛ مرادی، جلیل. اثربخشی آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی و تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان علوم ورزشی دانشگاه ایلام. دین و سلامت، بهار و تابستان ۱۴۰۲؛۱۱(۱): ۵۴-۴۴ (فارسی).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

مقدمه

در چرخه زندگی بیشتر افراد، دوره دانشجویی، دورانی است مهم که زمینه‌ساز رشد و ترقی فرد شده و آغازی‌است برای پختگی که تاثیر بسیاری در آینده فرد دارد. در این دوران سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی در شخصیت دانشجویان شکل می‌گیرد و آن‌ها زندگی سالم، قانون‌مدار و بر اساس تعامل و نظم را یاد می‌گیرند (۱). دانشجویان رشته تربیت‌بدنی و علوم ورزشی از این قاعده جدا نیستند. ورود به دانشگاه و زندگی دانشجویی بخش مهمی از تجربه زیسته آن‌ها است. محیط برجسته و متفاوت دانشگاه و اماکن ورزشی و همچنین تنوع متغیرهای پیرامونی جدید، زمینه‌ساز بروز قابلیت‌ها و توانایی‌های فراوانی است که ممکن است دانشجویان ورزش‌کار را در معرض افکار و رفتارهای جدیدی قرار دهد.

یکی از ظرفیت‌های مثبت در دوره دانشجویی نگاه ویژه به موضوع شکل‌گیری و بهبود هویت دینی (Identity Religious) دانشجویان است. هویت مفهومی چندبعدی است که در علوم مختلف مانند تاریخ، منطق، فلسفه، مدیریت، علوم اجتماعی و سیاسی، حقوق، عرفان و غیره موردتوجه قرار گرفته است. ازآنجایی‌که هویت بخشی جدایی‌ناپذیر از وجود اشخاص است، بررسی هویت افراد اعم از شخصی و اجتماعی از اهمیت فراوانی برخوردار است (۲). هویت مجموعه‌ای از نشانه‌ها، آداب، عوامل مادی، زیستی، فرهنگی و روانی است که موجب تمایز فرد از فرد، گروه از گروه، یا فرهنگی از فرهنگ دیگر می‌شود (۳). هویت را با توجه به تقدم تاریخی به هویت خاکی، هویت خونی و هویت فرهنگی تقسیم‌بندی می‌شود که هویت دینی قسمتی از هویت فرهنگی است (۳). هویت دینی به معنای دل‌بستگی به جوامع مذهبی و دینی، احساس تعلق به ادیان الهی و هم‌بستگی با مردمی که به آن ادیان و مذاهب پایبند هستند تعریف شده است و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فاکتورهای ایجاد استحکام، استقرار و مقاوم‌سازی اجتماعی به‌شمار می‌آید (۴). بدون شک می‌توان گفت بنیادی‌ترین و مهم‌ترین عاملی که می‌تواند باعث ایجاد وحدت و تثبیت تمام هویت‌ها شود هویت دینی است؛ زیرا انسان‌ها به‌طور ذاتی و فطری این تمایل و اشتیاق را در خود دارند که می‌تواند باعث وحدت انسانی شود. اگر هویت دینی در افراد تثبیت شود موجب پذیرش و مقبولیت اجتماعی آن‌ها نیز می‌شود؛ زیرا تقویت رابطه فرد با خدا به تقویت و استحکام رابطه شخص با دیگران نیز کمک می‌کند و همچنین هویت دینی به زندگی انسان‌ها معنا می‌دهد و آن‌ها را از نیهیلیسم، پوچ‌گرایی و سردرگمی دور می‌سازد (۴). نتایج پژوهش Laurie و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد که معنویت، دین‌داری و داشتن هویت و اعتقادات دینی تأثیر منفی و معناداری بر مصرف مشروبات الکلی و ماده مخدر ماری‌جوانا در زنان ایالات متحده آمریکا دارد (۵). همچنین نتایج پژوهش اصحابی و فیروزبخت (۲۰۲۲) نشان داد دین‌داری بر معناداری زندگی و سلامت معنوی دانشجویان تأثیر مثبت و معناداری دارد (۶).

یکی دیگر از عوامل مرتبط با سلامت روانی و اجتماعی دانشجویان، تاب‌آوری (Resilience) است. تاب‌آوری بخشی از شخصیت است که شامل منابع درونی یا صفات و ویژگی‌های توسعه‌یافته‌ی یک فرد برای بقاء در شرایط سخت زندگی است (۷). تاب‌آوری توانایی انطباق به اقتضای شرایط محیطی است که درنتیجه‌ی این انعطاف‌پذیری انطباقی، افراد با میزان تاب‌آوری بالاتر، در زندگی خود عواطف مثبت بیشتری را تجربه می‌کنند (۸) و عزت‌نفس بالاتر و سازگاری روان‌شناختی مطلوب‌تری دارند (۹). یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های تاب‌آوری، بُعد تحصیلی آن است که به توانایی دانشجویان و دانش‌آموزان برای رویارویی مطلوب و اثربخش با محدودیت‌ها، موانع، تهدیدها و چالش‌های زندگی تحصیلی گفته می‌شود (۱۰).

تاب‌آوری تحصیلی (Academic Resilient) دارای سه بُعد «مهارت‌های ارتباطی»، «جهت‌گیری آینده» و «مسئله محوری و مثبت‌نگری» است. «مهارت‌های ارتباطی» به رفتارهایی گفته می‌شود که فرد می‌تواند از آن طریق با دیگران به‌گونه‌ای ارتباط برقرار نماید که به بروز پاسخ‌های مثبت و پرهیز از پاسخ‌های منفی منتهی

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

گردد. «جهت‌گیری آینده» به تصورات ذهنی فرد از آینده اشاره دارد و با پیامدهای مثبت در ارتباط است و بستری را برای برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری مطلوب، جستجوی انتخاب‌ها و ایجاد تعهد بیشتر فراهم می‌نماید و درنتیجه مسیر تحولی فرد را هدایت می‌کند و فرد را در مسیر درستی برای رسیدن به اهداف از پیش تعیین‌شده هدایت کرده، مانع انحراف او می‌شود. «مسأله‌محوری» به‌حل مشکلات بدون دخالت هیجانات منفی و با خوش‌بینی و مثبت‌نگری نسبت به آینده تحصیلی گفته می‌شود (۱۱-۱۳). دانشجویان تاب‌آور دارای ویژگی‌هایی مانند مکان کنترل درونی، خودپنداره‌ی مثبت، بلوغ اجتماعی، احساس مسئولیت و استقلال هستند (۱۴). نتایج پژوهش جولانی و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد که تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان دختر متوسطه شهر اردبیل متأثر از آموزش مهارت‌های اجتماعی و هیجانی است (۱۵).

Andrewو همکاران (۲۰۲۲) براساس پژوهشی که بر روی مهاجران تحصیلی ۱۸ کشور اروپایی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان مهاجر متأثر از سرگرمی‌های شناختی (ذهنی)، مشارکت‌های رفتاری و درگیری‌های اجتماعی و عاطفی است (۱۶).

در عصر حاضر، دین به‌عنوان یک حقیقت کاربردی جهت نظارت بر رفتارهای فردی، گروهی و اجتماعی افرادی مانند دانشجویان موردتوجه قرار گرفته است. دین مبین اسلام بر پایه اصول بنیادین توحید، معاد، نبوت، عدل و امامت قرارگرفته و از منظر قرآن کریم ایمان و باور به آموزه‌های اعتقادی و مبانی نظری اسلام جایگاه ویژه‌ای در نظام رفتاری فرد و جوامع دارد. هدف اسلام از عبادت، برداشتن پرده‌های غفلت از یاد خدا و یادآوری روز قیامت است؛ زیرا این موازین در حیات اخروی انسان تأثیر به‌سزایی دارند. بنابر آیه « اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْکَ مِن رَّبِّکَ لَا إِلَاهَ إِلَّا هُوَ. از آنچه از پروردگارت به تو نازل‌شده پیروی کن، هیچ معبودی جز او نیست (انعام، ۱۰۶)» اگر انسان به زندگی پس از مرگ اعتقادی نداشته باشد، زندگی خود را عبث و بدون هدف می‌پندارد. « وَ مَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَ لَعِبٌ وَ إِنَّ الدَّارَ الاَخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ. این زندگی دنیا جز سرگرمی و بازیچه نیست و زندگی حقیقی همانا (در) جهان آخرت است (عنکبوت، ۶۴)». بر اساس درمان معنوی مبتنی بر دین اسلام، دانشجویانی که از خداوند رهنمود و ارشاد می‌خواهند تا آنان را در کنارآمدن با مسائل کمک کند، کارهایشان به موقع انجام می‌شود و خوش‌بین‌تر و امیدوارتر هستند (۱۷). در جامعه اسلامی ایران، بسیاری از رفتارها و اعتقادات در زندگی فردی و اجتماعی افراد، مستقیم یا غیرمستقیم متأثر از مبانی نظری اسلام و باورهای دینی است که در مفاهیم و رفتارهایی همچون روزه، نماز، توکل، صبر، دعا و مراقبه تعریف می‌شود (۱۸). نتایج پژوهش نخعی و همکاران (۲۰۲۲) نشان می‌دهد خواندن داستان‌های قرآنی بر هویت دینی، مهارت‌های ارتباطی و تاب‌آوری دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهرستان زابل تأثیر مستقیم و معناداری دارد (۱۹). یافته‌های پژوهش Jason و همکاران (۲۰۲۲) که در ۱۹۵ کشور مختلف جهان انجام شده است بیانگر این است که دین و معنویت عامل مهم و اثرگذاری برای پیش‌بینی رفتارها و متغیرهای محیطی در دنیا است (۲۰).

بررسی و جمع‌بندی مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش نشان می‌دهد آموزش مبانی نظری اسلام در میان دانشجویان به‌ویژه دانشجویان تربیت‌بدنی و علوم ورزشی امری ضروری و بااهمیت است. معنویت و توجه به اصول بنیادین اسلام در دوره دانشجویی می‌تواند به‌عنوان یکی از راهبردهای مقابله‌ای مثبت در برابر تاب‌آوری، استرس ، خشم، بی‌قراری، تحمل ابهام، هوش هیجانی و غیره مورداستفاده قرار گیرد. در مورد کارکرد باورهای اعتقادی و دینی در جوامع مختلف پژوهش‌هایی انجام شده است؛ اما در حوزه میزان اثربخشی آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام (اندیشه اسلام ۱، اندیشه اسلام ۲، انسان در اسلام و حقوق اجتماعی و سیاسی در اسلام) در دانشگاه‌ها و تأثیرات آن‌ها بر دانشجویان به‌ویژه دانشجویان ورزشکار پژوهشی یافت نشد؛ ازاین‌رو پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر آموزش دروس مبانی نظری اسلام بر هویت دینی و تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

تربیت‌بدنی و علوم ورزشی دانشگاه ایلام انجام گردید.

مواد و روش‌ها

روش پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی، از نظر نحوه جمع‌آوری داده‌ها، نیمه آزمایشی از نوع طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانشجویان مقطع کارشناسی رشته تربیت‌بدنی و علوم ورزشی دانشگاه ایلام است که در نیم سال اول ۱۴۰۲- ۱۴۰۱ مشغول به تحصیل بودند. ابتدا از مجموع کلاس‌های مبانی نظری اسلام (اندیشه اسلام ۱، اندیشه اسلام ۲، انسان در اسلام و حقوق اجتماعی و سیاسی در اسلام) دو کلاس اندیشه اسلام ۱ و اندیشه اسلام ۲ که بیشترین دانشجوی تربیت‌بدنی و علوم ورزشی در آن‌ها شرکت داشتند به‌صورت هدفمند انتخاب شد. سپس به‌صورت نمونه‌گیری در دسترس (غیر احتمالی) و داوطلبانه ۱۵ نفر که دروس اندیشه اسلام ۱ و ۲ داشتند با رعایت معیارهای ورود و خروج از پژوهش به‌عنوان گروه آزمایش و از بین بقیه دانشجویان تربیت‌بدنی و علوم ورزشی دانشگاه ایلام که این دروس را نداشتند تعداد ۱۵ نفر نیز به‌عنوان گروه کنترل انتخاب گردید (مجموع نمونه پژوهش ۳۰ نفر) (۲۱). معیارهای ورود به پژوهش شامل نداشتن مشکلات روان‌شناختی خاص، تعهد به شرکت در همه کلاس‌های اندیشه ۱ و ۲، دادن رضایت شفاهی و شرکت آگاهانه شرکت‌کنندگان و معیارهای خروج از پژوهش شامل غیبت بیش از دو جلسه در کلاس‌های آموزش دروس عمومی اندیشه ۱ و ۲ و شرکت دانشجویان به‌صورت موازی در مداخلات آگاهی‌افزایی دینی دیگر است. جهت گردآوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌های و میدانی استفاده گردید؛ بدین ترتیب که به‌منظور جمع‌آوری پیشینه و مبانی نظری پژوهش از روش کتابخانه‌ای و برای گردآوری اطلاعات از دو پرسش‌نامه استاندارد استفاده شد:

پرسش‌نامه هویت دینی خوشاوی (۲۰۱۲)

این پرسش‌نامه شامل ۳۱ پرسش و سه زیر مقیاس اعتقادات دینی (نه پرسش)، عواطف و احساسات دینی (۱۱ پرسش) و انجام رفتارهای دینی (۱۱ پرسش) است. این ابزار در طیف پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) نمره‌گذاری می‌شود که بیشترین امتیاز ۱۵۵ و کمترین، ۳۱ است. نمره بالا نشان‌دهنده هویت دینی بالاتر یا وجود چنین ظرفیتی است. خوشاوی (۲۰۱۲) روایی صوری و محتوایی و پایایی این پرسش‌نامه را مورد تأیید قرار داد (۲۲). همچنین ضریب پایایی این پرسش‌نامه برحسب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ به‌دست آمد.

پرسش‌نامه تاب‌آوری تحصیلی ساموئلز (۲۰۰۹)

این پرسش‌نامه توسط Samuels and Woo (۲۰۰۹) به‌منظور سنجش تاب‌آوری تحصیلی طراحی و تدوین شده است که دارای ۲۹ پرسش و سه زیرمقیاس مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده و مساله‌محور و مثبت‌نگری است و بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) نمره‌گذاری می‌شود. بیشترین امتیاز ۱۴۵ وکمترین امتیاز ۲۹ است. همچنین نمره بالا نشان‌دهنده تاب‌آوری تحصیلی بیشتر و نمره پایین نشانگر تاب‌آوری تحصیلی پایین فرد است. ساموئلز و وو (۲۰۰۹) آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه را ۰/۸۹ به‌دست آوردند (۱۱). همچنین در این پژوهش ضریب پایایی این پرسش‌نامه برحسب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به‌دست آمد.

خلاصه برگزاری کلاس‌های دروس عمومی مبانی نظری اسلام (اندیشه اسلام ۱ و ۲)

در پژوهش حاضر کلاس‌های دروس اندیشه اسلام ۱ و اندیشه اسلام ۲ در ۱۱ جلسه یک ساعت‌ونیم، هر درس هفته‌ای یک جلسه (در روزهای یکشنبه اندیشه ۱ و سه‌شنبه اندیشه ۲) با گروه آزمایش برگزار و توسط پژوهشگر کنترل گردید:

داده‌های جمع آوری شده در دو بخش آمار توصیفی (جداول توزیع فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون تحلیل کواریانس تک متغیره و چند متغیره در سطح معناداری ۰/۰۵) با نرم افزار SPSS-24 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

جدول ۱: خلاصه مطالب و سرفصل‌های دروس عمومی اندیشه اسلام ۱ و ۲

ردیف	عنوان جلسات		محتوا
۱	جلسه اول: معارفه گروه/ پیش‌آزمون	اندیشه ۱ (توحید و معاد) اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	در این جلسه درباره اهداف و فرآیند پژوهش توضیح داده شد/ سپس پیش‌آزمون با استفاده از پرسش‌نامه جمعیت‌شناختی، پرسش‌نامه هویت دینی خوشاوی (۱۳۹۰) و پرسش‌نامه تاب‌آوری تحصیلی ساموئلز و وو (۲۰۰۹) انجام شد.
۲	جلسه دوم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	انسان و ایمان (نیازهای معنوی انسان)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	پیشینه دین و پیامبری (تعریف دین و پیشینه آن، یهودیت و مسیحیت، آشنایی با تورات و انجیل و مقایسه آن با قرآن، تأثیر حاکمیت مسیحیت بر جامعه غربی و مقایسه آن با تأثیر اسلام در پیدایش تمدن اسلامی)
۳	جلسه سوم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	انسان و ایمان (نقش ایمان مذهبی در زندگی انسان)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	اهداف، ابعاد و قلمرو دین (ضرورت وحی و پیامبری برای سعادت معنوی و زندگی دنیایی، عصمت پیامبران، نقش دین در زندگی دنیایی (بررسی دیدگاه‌های امانیزم، سکولاریزم و لیبرالیزم و نظریه جامعیت دین)
۴	جلسه چهارم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	انسان و ایمان (عقل و ایمان)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	اهداف، ابعاد و قلمرو دین (گوهر مشترک دین و راز تعدد ادیان و شرایع، رابطه علم و دین)
۵	جلسه پنجم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	مفهوم خدا (برداشت‌های مختلف درباره خدا)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	شناخت اسلام (قرآن و سنت، اعجاز قرآن، اعتبار سنت، محکمات و متشابهات)
۶	جلسه ششم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	مفهوم خدا (خدا در ادیان ابراهیمی یهود، مسیحیت و اسلام)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	شناخت اسلام (عقل و جایگاه آن در شناخت دین، خاتمیت و پاسخگویی اسلام به نیازهای متغیر انسان، روش فهم دین (تکامل‌پذیری، فهم بشری، قداست فهم دینی، پلورالیزم دینی))
۷	جلسه هفتم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	خدایابی (دل و شهود، عقل و استدلال)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	امامت و ولایت (معنای امامت و ولایت، ابعاد و شئون امامت (مرجعیت دینی، ولایت سیاسی، ولایت معنوی))
۸	جلسه هشتم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	توحید و شرک (توحید ذاتی و صفاتی، توحید افعالی، توحید عبادی) سایر اوصاف خداوند (علم، حکمت و قدرت)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	امامت و ولایت (عصمت امامان و ادله نصب آنان، مهدویت)
۹	جلسه نهم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	سایر اوصاف خداوند (مسأله شرور، جبر و اختیار، قضا و قدر)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	مرجعیت و ولایت در عصر غیبت (مرجعیت دینی در عصر غیبت، ولایت‌فقیه و رهبری سیاسی)
۱۰	جلسه دهم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	رستاخیز و جاودانگی (مرگ و برزخ) رستاخیز و جاودانگی (قیامت)
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	مرجعیت و ولایت در عصر غیبت (تاریخچه ولایت فقیه، مبنای مشروعیت حکومت دینی و اختیارات ولی فقیه، نصب، عزل و نظارت بر ولی فقیه)
۱۱	جلسه یازدهم	اندیشه ۱ (توحید و معاد)	در این جلسه از دانشجویان به دلیل شرکت منظم در کلاس‌ها و همچنین این پژوهش سپاسگزاری شد. در پایان پس‌آزمون با استفاده پرسش‌نامه جمعیت‌شناختی، پرسش‌نامه هویت دینی خوشاوی (۱۳۹۰) و پرسش‌نامه تاب‌آوری تحصیلی ساموئلز و وو (۲۰۰۹) اجرا شد.
		اندیشه ۲ (نبوت و امامت)	

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

یافته‌ها

نتایج آمار توصیفی پژوهش نشان می‌دهد میانگین سن دانشجویان هر دو گروه آزمایش و کنترل ۱۹/۹۳ سال است که ۱۸ نفر دختر و ۱۲ نفر پسر و همچنین ۲۸ نفر مجرد و ۲ نفر نیز متأهل هستند. شاخص‌های توصیف داده‌ها در جدول ۳ آمده است.

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد میانگین نمره‌های هویت دینی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه کنترل تفاوت معناداری باهم ندارند؛ اما میانگین نمره‌های هویت دینی در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون در گروه آزمایش تا حدودی افزایش دارد که می تواند نشان‌دهنده تأثیر آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام (اندیشه اسلام ۱ و اندیشه اسلام ۲) بر میزان هویت دینی دانشجویان تربیت‌بدنی و علوم ورزشی باشد. همچنین میانگین نمره‌های متغیر تاب‌آوری تحصیلی در هر دو گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون و پس‌آزمون تفاوت معنی داری مشاهده نشد که می تواند نشان‌دهنده بی‌تأثیر بودن آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر میزان تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان باشد. پیش از تحلیل فرضیه‌های پژوهش، مفروضه‌های آزمون تحلیل کواریانس مانند آزمون نرمالیته، آزمون اِم باکس، آزمون لوین، ارتباط خطی و آزمون خطی بودن شیب رگرسیون بررسی می‌شود.

جدول ۲: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	گروه	آزمون	تعداد	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار	واریانس
هویت دینی	آزمایش	پیش‌آزمون	۱۵	۲۱	۶۶	۴۱/۲۲	۳/۸۶	۱۴/۹۰
		پس آزمون	۱۵	۱۹	۷۰	۴۹/۸۲	۳/۵۵	۱۲/۶۰
	کنترل	پیش‌آزمون	۱۵	۲۲	۶۳	۴۲/۳۴	۴/۴۵	۱۹/۸۰
		پس آزمون	۱۵	۲۳	۶۶	۴۳/۳۱	۴/۷۶	۲۲/۶۵
تاب‌آوری تحصیلی	آزمایش	پیش‌آزمون	۱۵	۲۴	۶۸	۴۶/۲۰	۵/۱۷	۲۶/۷۲
		پس‌آزمون	۱۵	۲۴	۶۹	۴۵/۷۸	۴/۶۴	۲۱/۴۸
	کنترل	پیش‌آزمون	۱۵	۲۳	۶۶	۴۵/۰۸	۴/۸۸	۲۳/۸۱
		پس‌آزمون	۱۵	۲۵	۶۲	۴۳/۱۱	۴/۳۳	۱۸/۷۴

جدول ۳: آزمون نرمالیتی متغیرهای پژوهش

متغیرها	آزمون	چولگی	کشیدگی
هویت دینی	پیش‌آزمون	۱/۱۱۵	۱/۰۰۴
	پس‌آزمون	۰/۲۲۴	۰/۱۷۶
تاب‌آوری تحصیلی	پیش‌آزمون	۰/۸۶۷	۰/۹۸۸
	پس‌آزمون	۰/۵۶۶	-۰/۶۱۵

نتایج جدول ۳ نشان می دهد میزان ضرایب چولگی و کشیدگی همه متغیرهای پژوهش در بازه قابل قبول (۲+ تا ۲-) قرار دارند؛ ازاین‌رو این‌گونه استنباط می‌شود که توزیع داده‌ها نرمال است. همچنین نتایج آزمون اِم باکس برای بررسی برابری ماتریس کواریانس متغیر وابسته در بین گروه‌های آزمایش و کنترل نشان داد ماتریس کواریانس متغیرهای وابسته در دو گروه برابر است (P = ۰/۳۷۶ و F=۱/۲۳۱ و Boxes M= ۲۶/۴۴). نتایج آزمون لوین (جدول ۴) نشان می دهد سطوح معناداری همه متغیرها بیشتر از ۰/۰۵ است. بنابراین تجانس واریانس گروه‌ها برقرار است و بایستی آزمون‌های پارامتریک برای تحلیل فرضیه‌ها استفاده شود. نتایج آزمون ارتباط خطی (مفروضه خطی بودن آزمون تحلیل کواریانس) بین متغیرهای هم‌پراش (پیش‌آزمون) با متغیرهای وابسته، معنادار است. نتایج آزمون همگنی

جدول ۴: آزمون همگنی واریانس ها (آزمون لوین)

متغیرها	آزمون	آماره	df1	df2	سطح معناداری
هویت دینی	پیش‌آزمون	۰/۲۶۴	۱	۲۸	۰/۲۱۱
	پس‌آزمون	۰/۹۵۹	۱	۲۸	۰/۳۵۰
تاب‌آوری تحصیلی	پیش‌آزمون	۰/۹۴۵	۱	۲۸	۰/۲۳۲
	پس‌آزمون	۰/۱۴۴	۱	۲۸	۰/۵۱۲

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

جدول ۵: نتایج آزمون معناداری تحلیل کواریانس چند متغیره (مانکوا) در دو گروه آزمایش و خطا

آزمون آماری	ارزش	آماره (F)	درجه آزادی	خطای درجه آزادی	(sig)	اندازه اتا
پیلایی	۰/۸۰۵	۱۶/۲۱۳	۷	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۸۰۴
لامبدای و ویلکز	۰/۳۱۲	۱۶/۲۱۳	۷	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۸۰۴
هتلینگ	۷/۲۳۰	۱۶/۲۱۳	۷	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۸۰۴
بزرگ‌ترین ریشه روی	۷/۲۳۰	۱۶/۲۱۳	۷	۲۱	۰/۰۰۱	۰/۸۰۴

شیب‌خط رگرسیون نیز در سطح خطای ۵ درصد در متغیرهای وابسته برقرار است. همچنین نتایج آزمون همگونی کا اسکور (x2) نشان‌دهنده اختلاف نداشتنِ توزیع آزمودنی‌ها از لحاظ متغیرهای جمعیت‌شناختی در دو گروه پیش‌آزمون و پس‌آزمون است (P >۰/۰۵). برای بررسی تأثیر آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی و تاب‌آوری تحصیلی از آزمون تحلیل کواریانس چند متغیره (مانکوا) و تک متغیره استفاده شد.

همان‌طورکه جدول ۵ نشان می‌دهد مقادیر بالاتر از متوسط این آماره نشانگر این است که میانگین گروه‌ها تقریباً باهم متفاوت است؛ بنابراین آموزش دروس مبانی نظری اسلام حداقل بر یکی از دو متغیر هویت دینی و تاب‌آوری تحصیلی تفاوت معناداری ایجاد کرده است بدین معنی که این مداخله باعث بهبود سطوح حداقل یکی از متغیرهای وابسته شده است. در پایان برای روشن شدن این موضوع، تأثیر مداخله بر هریک از متغیرهای وابسته به‌طور جداگانه و به کمک آزمون معناداری تحلیل کواریانس تک متغیره انجام شد:

نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیره (جدول شماره ۶) نشان می دهد با حذف اثر نمره‌های هویت دینی به عنوان متغیر هم‌پراش، اثر اصلی متغیر آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام (اندیشه اسلام ۱ و ۲) بر هویت دینی پس‌آزمون تأثیر معناداری خواهد داشت (Partial =۰/۲۱ Eta، P≤۰/۰۴۲ و ۳/۹۸۸ =۲۸و۱F).

جدول ۷ نتایج تحلیل کوواریانس را نشان می دهد که با حذف اثر نمره‌های تاب‌آوری تحصیلی به‌عنوان متغیر هم‌پراش، اثر اصلی متغیر آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام (اندیشه اسلام ۱ و ۲) بر تاب‌آوری تحصیلی پس‌آزمون تأثیر معناداری ندارد (Partial =۰/۶۶ Eta، P≤۰/۰۹۵ و ۶۸/۵۶۵=۲۸و۱F).

جدول ۶: نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیره برای متغیر هویت دینی دانشجویان

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	ضریب اتا (Eta)
پیش‌آزمون	۷/۹۰۸	۱	۷/۹۰۸	۰/۶۵۷	۰/۵۴۴	۰/۰۳۴
گروه	۶۲/۱۱۲	۱	۶۲/۱۱۲	۳/۹۸۸	۰/۰۴۲	۰/۲۱۵
خطا	۵۰۱/۷۶۷	۲۸	۱۵/۶۰۹			
کل	۲۹۷۶۵	۳۰				

جدول ۷: نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیره برای متغیر تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	ضریب اتا (Eta)
پیش‌آزمون	۳۸/۴۳۳	۱	۳۸/۴۳۳	۰/۸۳۴	۰/۲۳۰	۰/۰۴۸
گروه	۲۰۵۳/۲۳۳	۱	۲۰۵۳/۲۳۳	۶۸/۵۶۵	۰/۰۹۵	۰/۶۶۵
خطا	۲۳۲۴/۰۹۸	۲۸	۳۸/۵۴۵			
کل	۴۰۵۶۴	۳۰				

بحث

این پژوهش با هدف تأثیر آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی و تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان تربیت‌بدنی و علوم ورزشی دانشگاه ایلام انجام

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

شده‌است. نتایج استنباطی پژوهش نشان می‌دهد آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر هویت دینی تأثیر مثبت و معناداری دارد که درباره این فرضیه هیچ‌گونه پژوهشی همسو و یا ناهمسو یافت نشده است. در تبیین این فرضیه می‌توان عنوان کرد که گمان می‌رود سرفصل‌ها و محتوای برنامه درسی مبانی نظری اسلام در دانشگاه‌ها براساس ملاک‌ها و معیارهای قابل قبول متخصصان حوزه برنامه‌ریزی درسی انتخاب و سازمان‌دهی شده است و تقویت این روند باعث بهبود هویت دینی دانشجویان خواهد شد. از سوی دیگر این یافته بیانگر مطابقت محتوای برنامه درسی مبانی نظری اسلام در دانشگاه‌ها با فرهنگ، ایده‌آل‌ها و ارزش‌های اجتماعی کشور است و نشان می‌دهد در انتخاب محتوای این دروس، به ایده‌های اصلی مبانی نظری اسلام، حفظ اصالت و هویت ایرانی و اسلامی دانشجویان، ارزش‌های جامعه، تحولات اجتماعی و مقتضیات زمان توجه ویژه شده است(۲۳). همچنین در تبیین تأثیر مبانی نظری اسلام بر هویت دینی می‌توان عنوان کرد که هویت دینی از ضروری‌ترین عوامل مولد همبستگی و اتحاد اجتماعی و سیاسی در سطح جوامع مختلف است که طی فرآیندی با ایجاد دلبستگی و تعلق‌خاطر به دین و معنویت در بین افراد جامعه به‌ویژه دانشجویان، نقش بسیار مهمی در ایجاد و شکل‌گیری هویت جمعی و گروهی دارد (۴). ازآنجایی‌که معنویت و دین‌داری اصلی‌ترین سیستم کنترل باطنی انسان‌ها است، تا زمانی‌که بنیان‌های دینی در یک جامعه، مقتدر و اعضای آن جامعه پایبند به باورهای دینی و اعتقادات مذهبی خود باشند، معمولاً به فجور و تبهکاری روی نخواهند آورد (۳). تردیدی نیست که اگر نقش باورهای دینی و معنویت در شکل‌گیری هویت دینی دانشجویان تضعیف شود یا تعهد و التزام آن‌ها به‌آن کاهش یابد، سیستم کنترل باطنی افراد نیز از بین می‌رود و به‌تدریج پایه‌های نظام اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و غیره جوامع سقوط خواهد کرد. همچنین باید اشاره کرد که برای نسل امروزی و به‌ویژه دانشجویان پذیرفتنی نیست که در جامعه و محیطی که سرشار از عناصر زندگی مدرن و نوین است، تنها براساس تفکرات دینی و اعتقادی خود رفتار کنند. بنابراین دانشجویان برای هماهنگی با فضای گوناگونِ خود که تلفیقی از فضای نوین و فضای دینی است، باید به‌نوعی سازگاری بین ابعاد مختلف هویت دینی و دنیای نوین دست یابند (۲۴).

از دیگر نتایج این پژوهش نداشتن تأثیر معنادار آموزش دروس عمومی مبانی نظری اسلام بر تاب‌آوری تحصیلی است که با نتایج پژوهش رشیدزاده (۲۰۲۰) ناهمسو است. اما پژوهشی همسو و همخوان با این نتیجه یافت نشده است. در تبیین این فرضیه باید گفت که هر فردی با مراجعه به زندگی جوانان و مطالعه رفتارهای اجتماعی آن‌ها، این مسأله را به‌صورت ملموس درک خواهد کرد که در سال‌های اخیر، گرایش به فرهنگ بیگانه و غرب در بین آنان به‌ویژه دانشجویان رشد صعودی یافته است. گروه‌هایی از جوانان به علل گوناگون دین‌گریز شده‌اند، به‌گونه‌ای که وقتی در بین آن‌ها از دین و فرهنگ دینی سخن به میان می‌آید به صورت علنی بی‌میلی و بی‌علاقگی خود را به دین اظهار می‌کنند. باید گفت این انکار و زدگی از دین به خاطر خود دین نیست؛ بلکه بیشتر به رفتارهای دین‌داران و مدعیان دین برمی‌گردد. همچنین در تبیین تأثیر مبانی نظری اسلام بر تاب‌آوری تحصیلی می‌توان عنوان نمود که نسل جوان و به‌ویژه دانشجویان به دلایل مختلف در مورد مبانی نظری همه ادیان، رفتارهای علما، روحانیون و مسئولان حکومت‌های دینی دچار تردید شده‌اند یا حتی می‌توان گفت رفتارهای چندگانه مبلغان دینی باعث شکاف بین دین و قشر جوان امروزی شده است و زمینه را برای دین‌گریزی جوانان به‌ویژه دانشجویان فراهم ساخته است که نتیجه‌ی آن، تأثیرنداشتن مبانی نظری دین بر متغیرهای رفتاری مانند تاب‌آوری تحصیلی شده است. بدون شک، تفاوت بین رفتار، گفتار و عمل علما، روحانیون و مسئولان حکومت‌های دینی از عواملی است که باعث بی‌تأثیر شدنِ آموزش مبانی نظری دین شده است. آنچه مسلم است در جامعه دانشجویی کشور دین‌گریزی بسیار جدی است که از دیگر دلایل آن، تصور

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

نسل جدید درباره‌ی شر و بلایای عمومی و فردی است که افراد را نسبت به فلسفه زندگی و اصل آفرینش بدبین می‌کند. همچنین افراد فکر می‌کنند با توکل و توسل باید مشکلاتشان حل شود و وقتی این اتفاق نمی‌افتد به اصل دین و آفرینش بدگمان می‌شوند. دراین راستا اگر اسم حکومت، دینی باشد ولی از سوی این حکومت چه به‌صورت مستقیم و چه به‌صورت غیرمستقیم مانند تحریم‌ها و فشارهای بیرونی، مردم دچار مشکل شوند و حکومت را مقصر ببینند نسبت به دین بدگمان و از آن دور می‌شوند. قانع نشدن دانشجویان از پاسخ‌های علمای دینی در مورد شبهه‌های اعتقادی و دینی در کنار جاذبه سایر مکاتب نیز می‌تواند زمینه را برای بی‌اهمیت شدن مبانی نظری دینی فراهم کند.

نتیجه‌گیری

به‌طور کلی باید گفت دانشجویانی که به مبانی نظری اسلام اعتقاد دارند در جامعه و دوران تحصیل، اثربخش‌تر و کارآمدتر خواهند بود و در برابر چالش‌ها و مشکلات دوران دانشجویی مقاومت بیشتری خواهند داشت. خلأها و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، عاطفی و ذهنی خود را با نیایش با خداوند و استمداد از وجود او حل‌وفصل می‌نمایند.

محدودیت‌های پژوهش

از آنجاکه دامنه سنی بیشتر آزمودنی‌های این پژوهش بین ۱۸ تا ۲۳ سال بود و فقط دانشجویان دانشگاه ایلام در آن شرکت کردند، باید در تعمیم نتایج به گروه‌های سنی و دانشجویان شهرهای دیگر با احتیاط عمل کرد.

پیشنهادات

به‌طور کلی با توجه به تأثیر آموزش دروس مبانی نظری اسلام بر هویت دینی، پیشنهاد می‌شود دوره‌هایی با محتوای مبانی نظری اسلام برای گروه‌های خاص مانند مراکز نگه‌داری کودکان بدسرپرست و بی‌سرپرست، مراکز بازپروری و کانون‌های اصلاح و تربیت کودکان و نوجوانان نیز برگزار شود.

حمایت مالی

این پژوهش بدون هیچ‌گونه حمایت مالی به انجام رسیده است.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اعلام می‌دارند که در این پژوهش تمامی اصول اخلاقی از جمله گرفتن کد اخلاق از کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه ایلام (IR.ILAM.REC.1401.020)، محرمانه بودن پرسش‌نامه‌ها، گرفتن رضایت شفاهی، شرکت آگاهانه شرکت‌کنندگان در پژوهش و اختیار خروج از پژوهش رعایت شده است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌نمایند که تضاد منافعی در این تحقیق وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از تمام دانشجویان رشته تربیت‌بدنی که در این پژوهش ما را یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

References

1. Rezaei SH, Taravosh M. Environeental analysis and codification of developent strategies for studeent sport. Research on Educational Sport. 2020; 8(19):39-66 (Persian).
2. Pakoofteh N, Nasri S, Nasrilahi B, Farokhi N. Predicting modern identity based on national, religious and ethnic identity in students. Sociological Cultural Studies. 2021; 12(2):1-24 (Persian).
3. Tajik-Esmaeili A. Students' attitudes towards globalization and religious identity. Media Studies Journal. 2016; 10(28):37-44 (Persian)
4. Tajbakhsh GH, Ramazani R, Alidadi Z. Analyzing sociological factors effective in the formation of religious identity of female students. Islam and Psychological Research.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]

2021; 7(2):73-91 (Persian).
5. Drabble LA, Mericle AA, Munroe C, Cerezo A, Karriker-Jaffe KJ, Hughes TL, et al. Examining the differential protective effects of women's spirituality and religiosity on alcohol and marijuana use by sexual identity. Addictive Behaviors Reports. 2022; 16:100450.
6. Ashabi SA, Firouzbakht M. Relationship between Religiosity with meaning of life and spiritual health of students of Islamic Azad University, Babol Branch, Iran, during the Covid-19 outbreak. journal of religion and health. 2022; 10(1):46-54 (Persian).
7. Peña C, Jones L, Orange A, Simieou F, Marquez J. Academic success and resiliency factors: A case study of unaccompanied immigrant children. American Journal of Qualitative Research. 2018; 2(1):161- 81.
8. Cheng C, Dong D, He J, Zhong X, Yao S. Psychometric properties of the 10-item Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC-10) in Chinese undergraduates and depressive patients. Journal of Affective Disorders. 2020; 261(2):211-20.
9. Groarke A, Curtis R, Skelton J, Groarke JM. Quality of life and adjustment in men with prostate cancer: Interplay of stress, threat and resilience. Plos One. 2020; 15(9):e0239469.
10. Mallick MK, Kaur S. Academic resilience among senior secondary school students: Influence of learning environment. Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities. 2016; 8(2):20-7 (Persian).
11. Samuels WE. Development of a non-intellective measure of academic success: Towards the quantification of resilience. The University of Texas at Arlington; 2009.
12. Aliyev R, Akbaş U, Özbay Y. Mediating role of internal factors in predicting academic resilience. International Journal of School & Educational Psychology. 2021; 9(3):236-51.
13. Brown T, Yu M L, Etherington J. Listening and interpersonal communication skills as predictors of resilience in occupational therapy students: A cross-sectional study. British Journal of Occupational Therapy. 2021; 84(1):42-53.
14. Kitano MK, Lewis RB. Resilience and coping: Implications for gifted children and youth at risk. Roeper Review. 2005; 27(4):200-5.
15. Jolani F, Hashemi-Nusratabad T, Takaloi S, Bayrami M. The effectiveness of social-emotional skills training on improving academic emotions and academic resilience in female students. Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ). 2022; 11(2):95-104 (Persian).
16. Martin AJ, Burns EC, Collie RJ, Cutmore M, MacLeod S, Donlevy V. The role of engagement in immigrant students' academic resilience. Learning and Instruction. 2022; 82:101650.
17. Rashidzadeh A. The effectiveness of teaching program based on spirituality and Islamic teachings on students' anxiety and academic resilience. Journal of Applied Islamic Education and Training. 2020; 5(1):7-34 (Persian).
18. Khaledian M, Arjamandkermani R, Amini P. The effectiveness of spirituality education with an emphasis on the teachings of the Islamic religion, on resilience and social adaptation in drug dependent people. Social Health and Addiction Quarterly. 2018; 5 (18):57-74 (Persian).
19. Nakhaei S, Ghadersarani R, Roozrokh Z, Mir A. The effect of reading Quranic stories on communication skills and religious identity and resilience of female students of the first secondary school in Zabul city. New Psychology Ideas Quarterly. 2022; 13(17):1-13 (Persian).
20. Martens JP, Rutjens BT. Spirituality and religiosity contribute to ongoing COVID-19 vaccination rates: Comparing 195 regions around the world. Vaccine: X. 2022; 12:100241.
21. Delavar A. Theoretical and practical foundations of research in humanities and social sciences. Tehran: Roshd Publications; 2015.
22. Khoshavi F. The relationship between religious identity and happiness in the students of Islamic Azad University of Najaf Abad. [Master's Thesis]. Shahid Beheshti University of Tehran; 2012.
23. Fazlollahi Ghashi S, Nateghi F, Seifi M. Evaluating the content of "Islamic ethics" curriculum of universities from the point of view of professors of Islamic studies. Islam and educational research. Islam and Educational Research. 2015; (2):69-96 (Persian).
24. Komijani AH, Mazaheri MA, Hatami J, Shokri O, Nejat P. Paradigm-like organization of religious and modern identity in the identity of the young generation. Social Psychology Research. 2014; 4(14):127-42 (Persian)

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-19]